دومین کارگاه زبان فارسی دکتر هامون سبطی

اول آذر ماه ۹۶

فرحنازحسینی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۰۱]

آغاز کارگاه دستور

درود آقای دکتر سبطی. سپاس از قبول زحمت. در خدمتتان هستیم و درس می‌آموزیم

@adabiyatjame11

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۱۲]

درود و خدا قوت خدمت شما و همه همکاران گرامی‌ام در این جمع عزیز.

خدا قوت از بسیاری بابت‌ها به ویژه آموزش دستور زبان فارسی به فرزندان این مرز و بوم با این آشفتگی باورناپذیر کتابهای درسی نوگاشت، که با ورق زدن دوباره آنها، به میزان دشواری آموزش آن دوباره واقف شدم و صد البته متاسف از این روند رو به پس.

آنچه در نگاهی نه چندان موشکافانه به نظرم رسید در چند سرخط دسته بندی می‌شود:

مشکل اصلی آموزش دستور به دانش آموزان پایه دهم و یازدهم را در این موارد می‌توان دسته بندی کرد:

۱. کتاب‌های درسی هفتم تا نهم، در آموزش دستور آهسته اما ناپیوسته ظاهر شده‌اند.

۲. در کتاب‌های دهم و یازدهم آموزشی در کار نیست و بخش دستور کتاب تا حد نکته‌گویی‌های بی‌برنامه و نامنسجم افت کرده است.

@adabiyatjame11

۳. در آموزش به ساده‌ترین و کم رمقترین جمله‌ها و ترکیب‌ها استناد می‌شود و در تمرین‌ها از بیت‌ها و متون کهن پرسش مطرح می‌شود.

۴. به تفاوت دستور هم زمانی و درزمانی و همچنین دستور زبان و دستور ادبیات توجهی نشده است.

۵. با طرح پرسش‌های موردی، باب هر سوال دستوری را برای دانش‌آموزان و طراحان گشاده‌اند اما در آموزش دستور، بسیار ابتدایی و سطحی و بدون ورود به مفاهیم پایه‌ای و نکته‌های اندیشه‌ورزانه، عافیت را بر کناره جسته‌اند.

۵. از بیان هرآنچه توضیحش سخت است، خودداری شده است و این یعنی باری کمر شکن بر دوش معلم کلاس نهادن.

۶. با عقب‌گرد به دستور سنتی و معنامحور، از هر نظریه علمی پرهیز شده است و جا برای بروز اشتباهات علمی آشکار باز شده است.

خواهش می‌کنم همکاران بفرمایند بین این موارد کدام‌ها در کلاس‌ها مشکل آفرین‌تر بوده است تا با آنها بحث را آغاز کنیم.

@adabiyatjame11

[۲۰:۱۵ ۲۲,۱۱,۱۷m.z,]

مورد ۳ و ۶ بیشتر فکر کنم

زهره, [۲۰:۱۶ ۲۲,۱۱,۱۷]

[در پاسخ به هامون سبطی]

سلام استاد وقت بخیر ، سخنان شما حرف دل خیلی از همکاران فرهنگی است

[۲۰:۱۷ ۲۲,۱۱,۱۷F F,]

با سلام خدمت استاد گرامی لطفا در مورد واژه‌های وندی و اشتقاقی و تفاوت آنها توضیح بفرمایید

@adabiyatjame11

[۲۰:۱۷ ۲۲,۱۱,۱۷H Beygi,]

[در پاسخ به هامون سبطی]

سلام بر استاد گران‌قدرجناب سبطی، موارد۳و۶

ابراهیم باسعیدویی, [۲۰:۱۸ ۲۲,۱۱,۱۷]

۵

@adabiyatjame11

روشندل پور, [۲۰:۱۸ ۲۲,۱۱,۱۷]

با عرض سلام و ادب

مورد۳و۶

زهرا, [۲۰:۱۸ ۲۲,۱۱,۱۷]

درود بر شما جناب دکتر

بنظرم مواردی که فرمودین هر کدام در جای خود مشکل آفرینند و سنگی بر راه تدریس 🙏🙏

رحیم مستمع, [۲۰:۱۹ ۲۲,۱۱,۱۷]

با عرض سلام. مورد۳

[۲۰:۱۹ ۲۲,۱۱,۱۷h s,]

درود بر جناب دکتر شبتون بخیر

در دوره‌های متوسطه اول متاسفانه مسایل زبان‌شناسی با دستور زبان با هم ادغام شده‌اند. اصلا در قسمت‌های دانش‌های زبانی آنقدر آشفتگی وجود دارد که آموزش واقعا دچار مشکل شده است.

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۱۹]

سپاس از همراهی‌تان. ادامه می‌دهیم

@adabiyatjame11

میرزایی. (جعفر), [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۲۰]

سلام دکتر سبطی .

همه موارد و موارد دیگر

بویژه ۵ و۶

[۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۲۱ h...AL,]

درود بر جناب دکتر سبطی...

موارد۳و۴و۵... درکتب نونگاشت بیشتر مواجه هستیم...

رزم آرا, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۲۱]

با سلام و درود فراوان حضور سرور ارجمندمان استاد دکتر هامون سبطی

بحث انگیزترین مقولهٔ کتاب‌های نو نگاشت در مقوله ساختمان واژه، بلاتکلیفی واژه‌های دارای ساختار تاریخی و عربی است. در این مقوله اگر توضیح بفرمایید سپاسگزار خواهیم شد

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۲۲]

دوستان همه می‌دانیم که زبان پیچیده‌ترین دستگاه و نظام خلقت است تا این جا که ما جسته‌ایم و یافته‌ایم. این دستگاه خود از تنیدگی و برهم‌کنش سه نظام پیچیده دیگر، یعنی نظام آوایی، نظام دستوری و نظام معنایی شکل گرفته است.

@adabiyatjame11

@علی, [۲۰:۲۲ ۲۲,۱۱,۱۷]

[در پاسخ به h s]

سلام. اصلا بحث زبان‌شناسی باید از دستور زبان جدا شود.

[۲۰:۲۲ ۲۲,۱۱,۱۷Ry,]

با عرض سلام و ادب خدمت استاد محترم. موارد ۳ و ۵ و ۶

@adabiyatjame11

هامون سبطی, [۲۰:۲۳ ۲۲,۱۱,۱۷]

دوستان اگر موافق باشید ابتدا بحث اصلی کارگاه را پی بگیریم و سپس به طرح پرسش‌ها بپردازیم.

[۲۰:۲۶ ۲۲,۱۱,۱۷H Dehghani,]

درود جناب دکتر سبطی بزرگوار

یکی از سوالات بیشتر همکاران در زمینه ساختار جمله است. در مشخص کردن اجزای جمله‌های دستور تاریخی، باید ساختار را تغییر داد بعد نقش‌ها را مشخص کرد یا بدون تغییر در ساختار و با همان ساخت و صورتی که دارد؟

هر چند که یک نظریه واحد بر دستور کتاب‌های جدید حاکم نیست!

هامون سبطی, [۲۰:۲۷ ۲۲,۱۱,۱۷]

اگر قرار باشد، با معیار قرار دادن معنا ، ساختار دستوری سخن را بررسی کنیم، در واقع تفاوتی میان نظام دستوری و نظام معنایی زبان قائل نیستیم و این می‌شود همین اوضاع آشفته‌ای که پیش آمده است. لطفا با شکیبایی این چند سطر من را دنبال بفرمایید

هامون سبطی, [۲۰:۲۸ ۲۲,۱۱,۱۷]

کتاب در تعریف فعل‌های گذرا به مسند، به معنا متوسل شده است

@adabiyatjame11

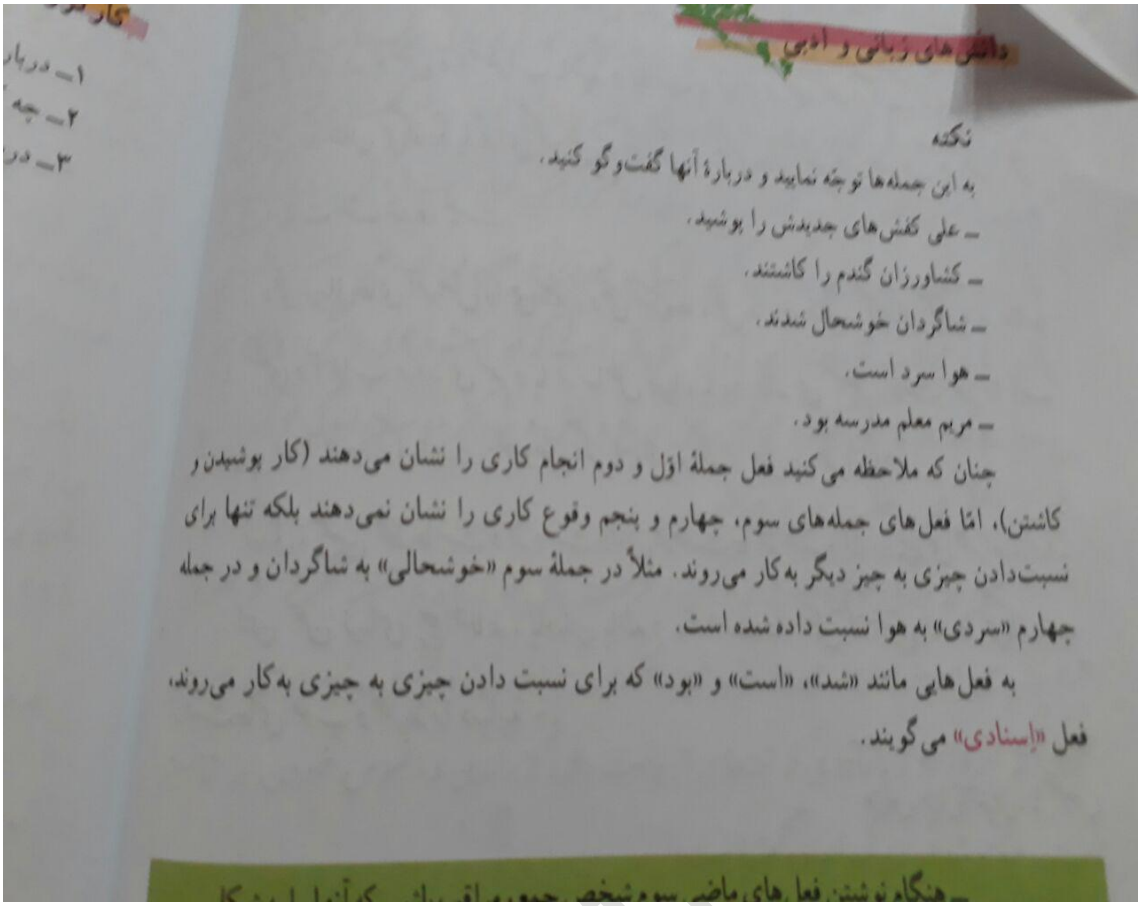

دانش‌های زبانی و ادبی

نکته

به این جمله‌ها توجّه نمایید و دربارهٔ آنها گفت‌وگو کنید.

ـ علی کفش‌های جدیدش را پوشید.

ـ کشاورزان گندم را کاشتند.

ـ شاگردان خوشحال شدند.

ـ هوا سرد است.

ـ مریم معلم مدرسه بود.

چنان که ملاحظه می‌کنید فعل جملهٔ اوّل و دوم انجام کاری را نشان می‌دهند (کار پوشیدن و کاشتن)، امّا فعل‌های جمله‌های سوم، چهارم و پنجم وقوع کاری را نشان نمی‌دهند بلکه تنها برای نسبت‌دادن چیزی به چیز دیگر به‌کار می‌روند. مثلاً در جملهٔ سوم «خوشحالی» به شاگردان و در جمله چهارم «سردی» به هوا نسبت داده شده است.

به فعل‌هایی مانند «شد»، «است» و «بود» که برای نسبت دادن چیزی به چیزی به‌کار می‌روند، فعل «اِسنادی» می‌گویند.

[تصویر ۱]

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۳۰]

من قول می‌دهم که به تمام این سوال‌ها امشب یا نهایتا تا فردا در حد بضاعتم پاسخ دهم اما دوست دارم علت این بی‌سروسامانی‌ها را یک‌بار با هم ریشه‌یابی کنیم.

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۳۲]

خب در این جمله‌ها کاری انجام شده یا نه؟

- او از من رنجید
- پدرم خوابیده بود.
- علی کاری نکرده است.

@adabiyatjame11

@adabiyatj

حمزه حسین زاده, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۳۳]

[در پاسخ به هامون سبطی]

دقیقا. پس بر این اساس قاعده‌ای که کتاب مطرح کرده ناکارآمد است

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۳۶]

اگر هم کسی چشمش را روی واقعیت ببندد و بگوید در این سه جمله کاری انجام شده، بی‌شک دانش‌آموز من و شما این را نمی‌پذیرد و می‌گوید باید این جمله‌ها را اسنادی گرفت چون کتاب این طور گفته است. و بی‌شک نویسندگان این گزاره‌های مخدوش و اشتباه خود به تعریف خود پایبند نیستند و فعل این جمله‌ها را اسنادی نمی‌گیرند.

اصولا تفاوت فعل‌های مسندخواه با فعلهای ناگذر به مسند، تفاوتی دستوری است که باید شرح و توصیف شود نه تفاوتی معنایی، که قصد توجیه آن را داشته باشیم.

مثال بعدی:

کتاب درسی در تصوری کاملا اشتباه از مقوله قید آنچنان درگیر معنا شده است که می‌گوید حذف قید از جمله هیچ تاثیری در معنای جمله ندارد! و بعد بر اساس همین پندار اشتباه، روش تعیین قید در جمله را این گونه آموزش می دهد:

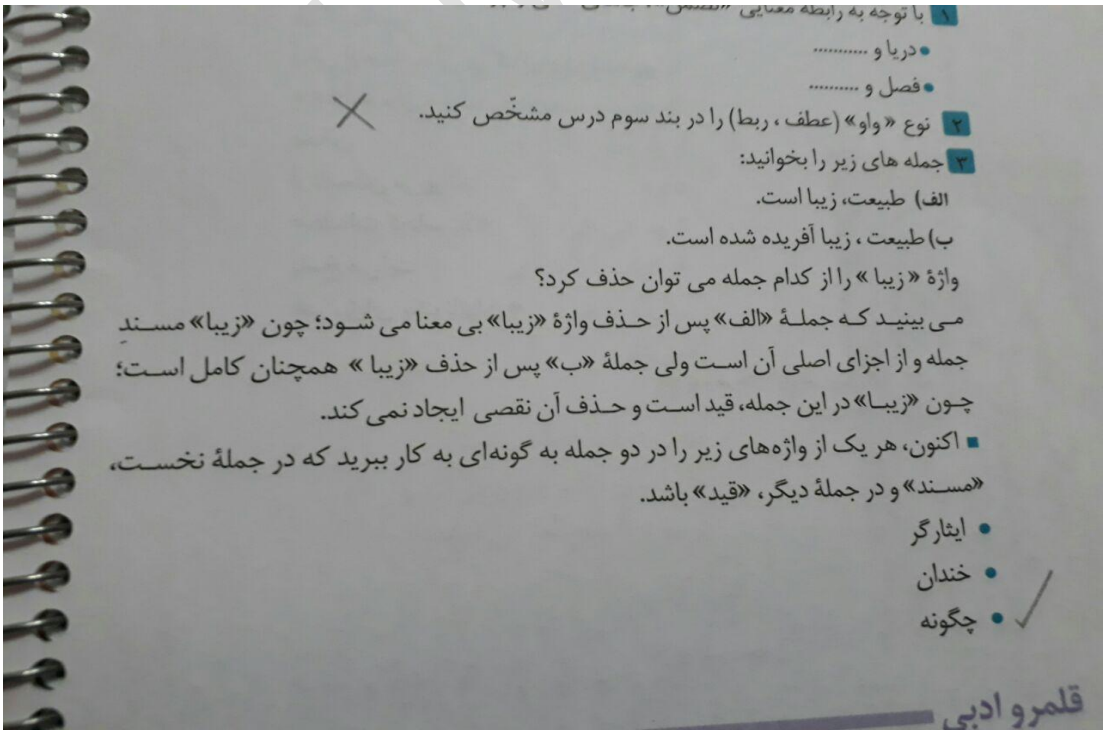
۱ با توجه به رابطه معنایی «نقش ...
• دریا و .....
• فصل و .....
۲ نوع «واو» (عطف، ربط) را در بند سوم درس مشخّص کنید.
۳ جمله های زیر را بخوانید:
الف) طبیعت، زیبا است.
ب) طبیعت، زیبا آفریده شده است.
واژهٔ «زیبا» را از کدام جمله می توان حذف کرد؟
می بینید که جملهٔ «الف» پس از حذف واژهٔ «زیبا» بی معنا می شود؛ چون «زیبا» مسندِ جمله و از اجزای اصلی آن است ولی جملهٔ «ب» پس از حذف «زیبا» همچنان کامل است؛ چون «زیبا» در این جمله، قید است و حذف آن نقصی ایجاد نمی کند.
■ اکنون، هر یک از واژه‌های زیر را در دو جمله به گونه‌ای به کار ببرید که در جملهٔ نخست، «مسند» و در جملهٔ دیگر، «قید» باشد.
• ایثارگر
• خندان
• چگونه
قلمرو ادبی

[تصویر ۲]

خب پس اگر نقصی ایجاد کند، قید نیست؟

ملاحظه بفرمایید:

- کی از سفر برگشتند؟
- دیروز

و شما باید به دانش‌آموزتان بقبولانید که حذف دیروز از عبارت بالا، نقصی ایجاد نمی‌کند! خب، چرا دانش‌آموز از درس ما بیزار نشود؟!

مثالی دیگر:

- در تمام طول سال در این منطقهٔ کویری، فقط پنج میلیمتر یا کمی بیشتر، باران می‌بارد.

و حالا باید بگوییم که «پنج میلیمتر یا کمی بیشتر» قیدند چون حدفشان مشکلی برای جمله پیش نمی‌آورد.

بله پیش نمی‌آورد اما از دید دستوری، نه دید معنایی؛ که اصلا کل معنا برعکس می‌گردد.

@adabiyatjame11

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۵۰]

با این [جمله] چه کنیم؟

- در این منطقه امنیت برقرار نیست.

آیا اینجا حذف «برقرار» مشکل پیش می‌آورد؟

و به همین راحتی مسند با قید اشتباه می‌شود و قید با اجزای اصلی جمله. چرا؟

چون در بررسی ساختار دستوری سخن، معنا محور عمل شده‌است و این یعنی ناآگاهی از اصول نوین علم زبانشناسی و دستور توصیفی.

@adabiyatjame11

روشندل پور, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۵۱]

[در پاسخ به هامون سبطی]

بله دقیقا ، باید می‌گفتند حذف قید در اجزای اصلی جمله اشکالی به وجود نمی‌آورد یا اجزایی که فعل جمله به آن ها نیاز دارد نه معنای آن.

@adabiyatjame11

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۵۲]

برای یافتن قید دو راه وجود دارد:

۱. شناختن قیدهای مختص که همیشه در نقش قیدی به کار می‌روند

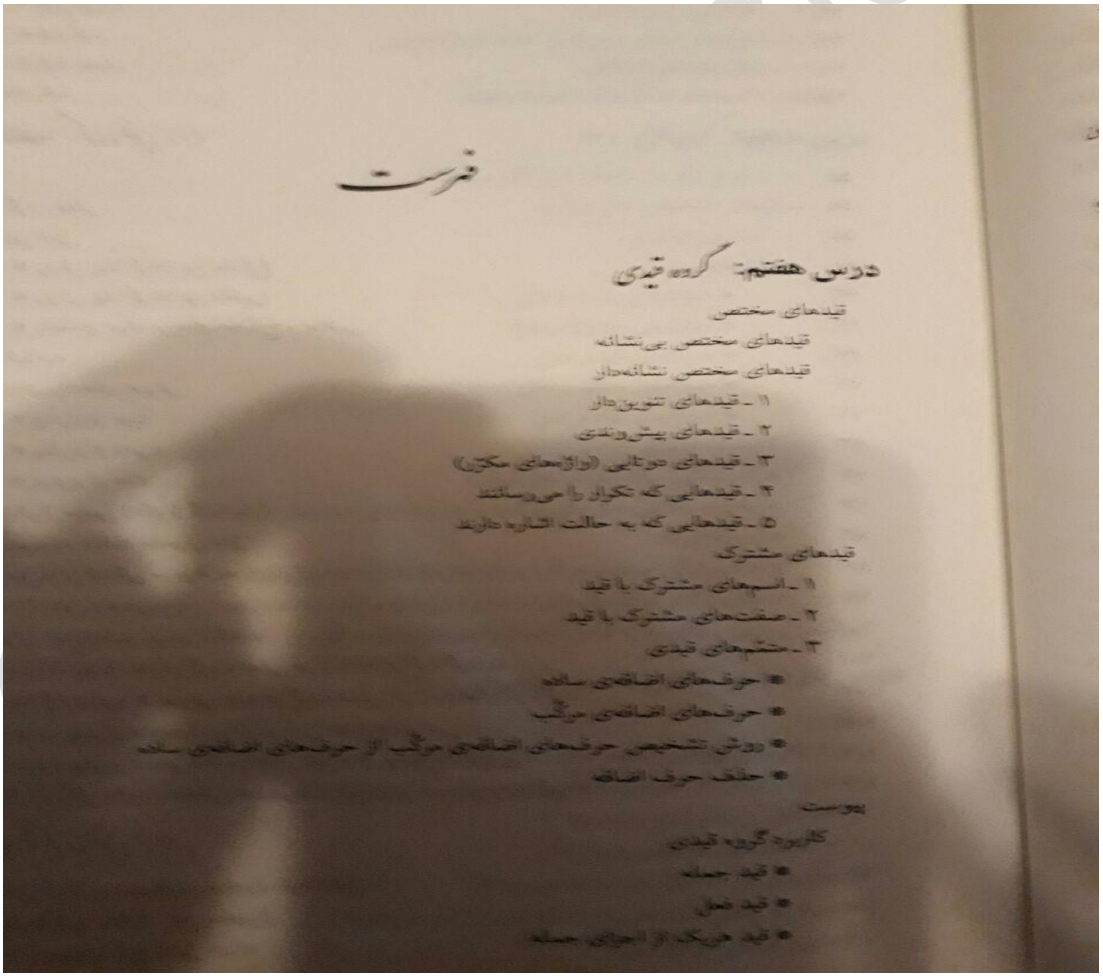
فهرست

درس هفتم: گروه قیدی

قیدهای مختص

قیدهای مختص بی‌نشانه

قیدهای مختص نشانه‌دار

۱ـ قیدهای تنوین‌دار

۲ـ قیدهای پیش‌ونندی

۳ـ قیدهای دوتایی (واژه‌های مکرّر)

۴ـ قیدهایی که تکرار را می‌رسانند

۵ـ قیدهایی که به حالت اشاره دارند

قیدهای مشترک

۱ـ اسم‌های مشترک با قید

۲ـ صفت‌های مشترک با قید

۳ـ متمّم‌های قیدی

- حرف‌های اضافه‌ی ساده
- حرف‌های اضافه‌ی مرکّب
- روش تشخیص حرف‌های اضافه‌ی مرکّب از حرف‌های اضافه‌ی ساده
- حذف حرف اضافه

پیوست

کاربرد گروه قیدی

- قید جمله
- قید فعل
- قید هریک از اجزای جمله

[تصویر ۳]

در آغاز جلد دوم کتاب راهبردهای یاددهی- یادگیری زبان فارسی [تصویر بالا] به طور مفصل به این مقوله دستوری پرداخته شده است.

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۵۷]

و از آن مهمتر :

قید جزئی از جمله است که پس از پیدا شدن اجزای اصلی دستوری جمله، در جمله باقی می‌ماند و البته با حرف اضافه وارد جمله نشده است. و چه بسا که این جزء، از نظر معنایی بسیار مهم باشد.

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۰:۵۷]

و اما جمله و اجزای جمله:

در کتاب‌های درسی، مفهوم بنیادین «جملهٔ مستقل» آموزش داده نشده است. مفهوم بنیادین وابستگی جملات به هم آموزش داده نشده است. مفهوم بنیادین همپایگی عناصر کلام (از واژه تا جمله) آموزش داده نشده است. مفهوم بنیادین حذف آموزش داده نشده است.

پس، چه جای تعجب که نوع جملات ساده هم آموزش داده نشود یا هنگام عبور با احتیاط از کنار مفهوم متمم و توجهٔ کامل به اینکه هیچ حرفی از انواع متمم زده نشود، کلا ترجیح داده شود که جمله «سه‌جزئی با متمم» فراموش شود.

نویسندگان از جمله «سه‌جزئی با مفعول» یک راست سراغ جمله «چهارجزئی با متمم و مفعول» رفته‌اند تا مجبور نشوند تفاوت «متمم اختیاری و اجباری» را آموزش دهند.

@adabiyatjame11

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۰۵]

مفهوم هسته و روش پیدا کردنش کمی مشکل ساز است و این مشکل به این شکل حل شده است:

تعریف نکردن هسته و آموزش ندادن آن، اما وارد کردنش در یکی از تمرین‌ها!

آنچه کتاب سال یازدهم درمورد وابسته‌های پیشین گروه اسمی گفته است، از آنچه در کتاب متوسطهٔ اول همین نسل آمده، کمتر و محدودتر است و بعد، تمرین‌ها از شعرهای کلاسیک فارسی طرح می‌شود!

@adabiyatjame11

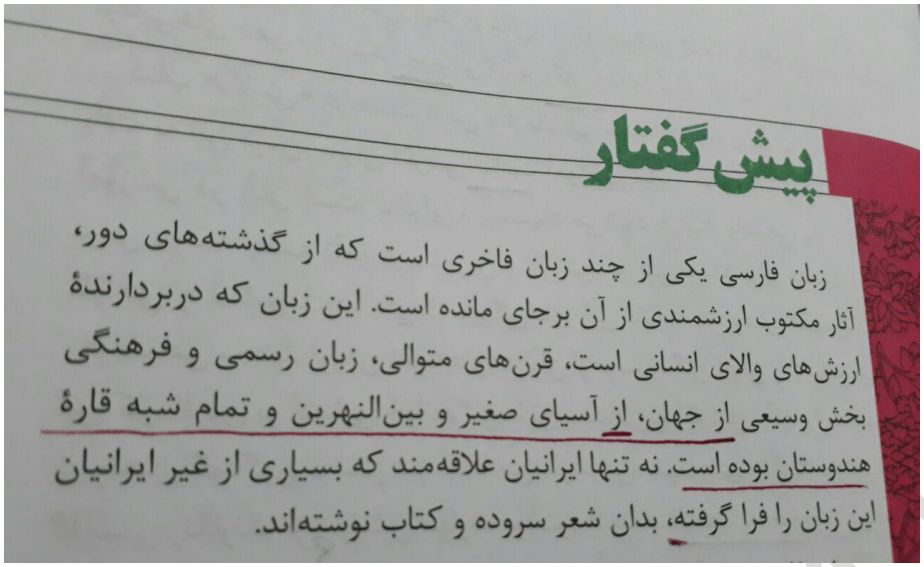

پیش گفتار

زبان فارسی یکی از چند زبان فاخری است که از گذشته‌های دور، آثار مکتوب ارزشمندی از آن برجای مانده است. این زبان که دربردارندهٔ ارزش‌های والای انسانی است، قرن‌های متوالی، زبان رسمی و فرهنگی بخش وسیعی از جهان، از آسیای صغیر و بین‌النهرین و تمام شبه قارهٔ هندوستان بوده است. نه تنها ایرانیان علاقه‌مند که بسیاری از غیر ایرانیان این زبان را فرا گرفته، بدان شعر سروده و کتاب نوشته‌اند.

[تصویر ۴]

@adabiyatjame11

چرا باید دانش آموز ما در همان چند سطر آغازین کتاب نگارش فارسی! [تصویر بالا] از خواندن جمله‌ای سالم محروم شود؟

این "از"، "تا" هم می‌خواهد.

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۱۰]

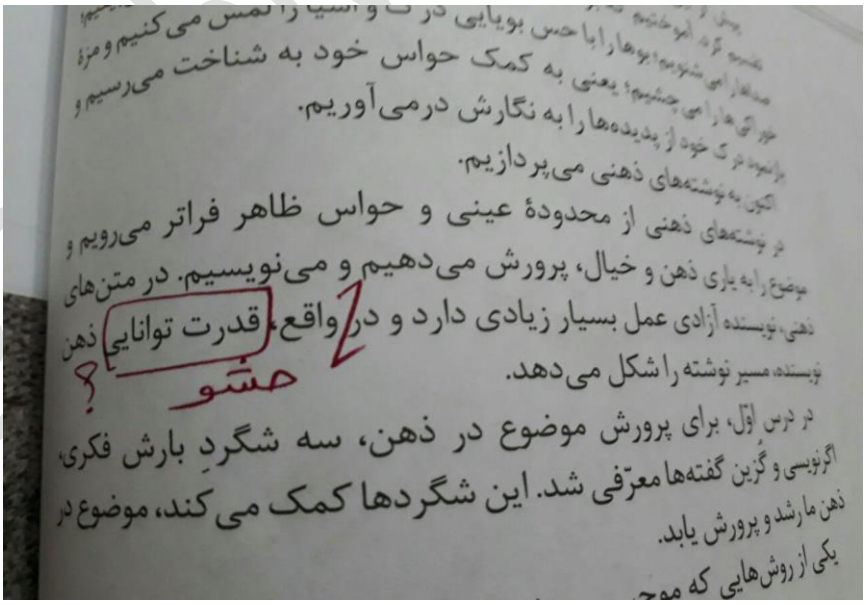

در نوشته‌های ذهنی از محدودهٔ عینی و حواس ظاهر فراتر می‌رویم و موضوع را به یاری ذهن و خیال، پرورش می‌دهیم و می‌نویسیم. در متن‌های ذهنی، نویسنده آزادی عمل بسیار زیادی دارد و در واقع، قدرت توانایی ذهن نویسنده، مسیر نوشته را شکل می‌دهد.

حشو

در درس اوّل، برای پرورش موضوع در ذهن، سه شگردِ بارش فکری، آزنویسی و گزین گفته‌ها معرّفی شد. این شگردها کمک می‌کند، موضوع در ذهن ما رشد و پرورش یابد.

یکی از روش‌هایی که موج

[تصویر ۵]

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۱۲]

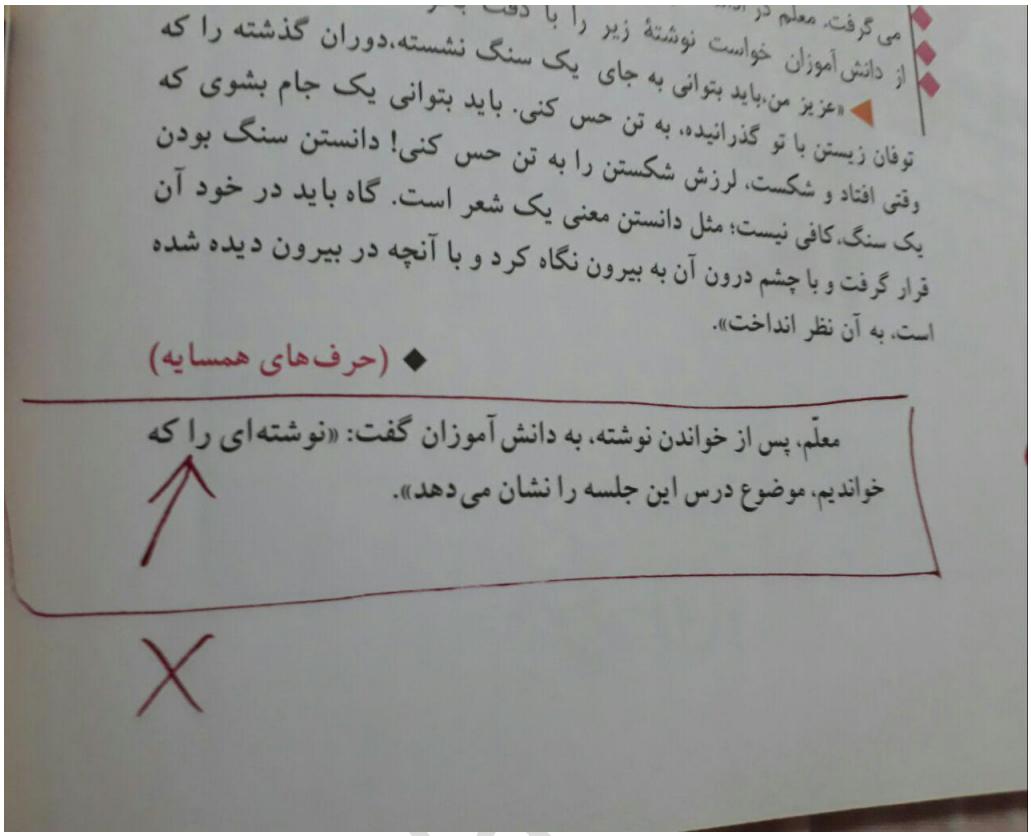

می گرفت، معلم در ...

از دانش‌آموزان خواست نوشتهٔ زیر را با دقت ...

«عزیز من،باید بتوانی به جای یک سنگ نشسته،دوران گذشته را که توفان زیستن با تو گذرانیده، به تن حس کنی. باید بتوانی یک جام بشوی که وقتی افتاد و شکست، لرزش شکستن را به تن حس کنی! دانستن سنگ بودن یک سنگ،کافی نیست؛ مثل دانستن معنی یک شعر است. گاه باید در خود آن قرار گرفت و با چشم درون آن به بیرون نگاه کرد و با آنچه در بیرون دیده شده است، به آن نظر انداخت».

◆ (حرف‌های همسایه)

معلّم، پس از خواندن نوشته، به دانش‌آموزان گفت: «نوشته‌ای را که خواندیم، موضوع درس این جلسه را نشان می‌دهد».

[تصویر ۶]

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۱۳]

و اما چه می‌شود کرد؟

من امسال به دانش‌آموزان خودم این مباحث را - از کتاب زبان فارسی خودم- آموزش می‌دهم.

۱. واج شناسی

۲. ساختمان واژه‌ها

۳. جملهٔ ساده و اجزای آن

@adabiyatjame11

آرشاوین, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۲۱]

در صفحه‌ی ۵۴ فارسی ۲، واج رو در یک خط تعریف کرده و به امان خدا گذاشته، در حالیکه من امروز یک زنگ کامل رو اختصاص به این یک خط دادم. مولفین کتاب‌های درسی باید خود این دروس رو تدریس کنند تا با دیدی باز، تغییرات [را انجام] دهند.

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۲۱]

درمورد ساختمان واژه‌ها چنین اتفاقی رخ داده است:

کتاب درسی از دسته بندی وندها به دو گروه تصریفی و اشتقاقی - که از همگانی‌های زبان است و از اصول بنیادین اقتصاد زبان - ، خودداری کرده و به راهی نو رفته است.

[کتاب می‌گوید] هر واژه‌ای که وند داشته باشد، وندی است.

بله این حرف درست است اما در عالم علم و معرفت، دسته‌بندی‌ها باید بتوانند واقعیات جاری را به بهترین و دقیق-ترین شکلی توصیف نمایند، وقتی یک دسته‌بندی دستوری نتواند تفاوت دو واژهٔ

نیازها و نیازمند

را که از دید هر ایرانی امری آشکار است، نشان دهد، جز انحراف از روش علمی و رفع تکلیف، چیزی نیست!

به هر روی، در این یک مورد خاص مشکل زیادی برای دانش‌آموزان پیش نمی‌آید و هرآنچه در دستور و کنکور فعلی رایج است، قابل طرح است به علاوه، این نکته که تکواژهای تصریفی را هم در ساختار واژه‌ها دخیل کنیم و به جای مشتق، بگوییم وندی. مثلا اگر «داستان نویسان» را مرکب می‌گرفتیم، فعلا باید بگوییم وندی- مرکب.

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۲۵]

البته به احتمال زیاد و با همت شما همکاران، این کاستی‌ها در کتاب‌های سالهای آینده برطرف خواهد شد اما فعلا باید کژدار و مریز طی کرد به امید کتاب‌هایی سخته‌تر و اندیشیده‌تر.

برای امسال قویا خواندن مباحث «واج‌شناسی، جمله و اجزای آن و ساختمان واژه‌ها» را از این کتاب به دانش‌آموزان سال دهم و یازدهم توصیه می‌کنم. ویژگی این کتاب، داشتن روند آموزشی و پرهیز از نکته‌گویی‌های بدون تحلیل است تا دانش‌آموز را از زبان مادریش بیزار نسازد.

@adabiyatjame11

زهرا, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۳۱]

استاد. نمونه متن‌هایی که برای درس نگارش انتخاب شده. اصلا با آموزه‌های کتاب همخوانی ندارند. گاهی متنی از یک شهید بزرگوار است که شاید ۳۰ سال پیش در جبهه نوشته شده و دلنوشتهٔ یک بزرگوار بدون توجه به کتاب نگارش ۳۰ سال بعد، طبیعیه بندها رعایت نشود و البته این اشکال در بقیه متن‌ها تکرار شده که حتی دانش‌آموز دهم را متوجه و سردرگم می‌کند! 😱

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۳۲]

اگر مدیران این جمع عزیز صلاح بدانند پاسخ به پرسشهای مطرح شده را به شکل غیرحضوری (دیگر فضای مجازی هم شکلی از حضور در جمع شده است☺) ارسال نمایم یا هفتهٔ آینده جلسهٔ دیگری در خدمت بزرگواران گروه باشم.

@adabiyatjame11

فرحنازحسینی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۳۳]

[در پاسخ به هامون سبطی]

سپاس استاد بله لطف می کنید .

مقدسیان, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۳۴]

[در پاسخ به هامون سبطی]

درود و ادب. سپاس از لطف استاد سبطی بزرگوار

بسیار سپاسگزار خواهیم بود اگر لطف فرمایید تا از دانش و لطف شما بهره ببریم.

هامون سبطی, [۲۲,۱۱,۱۷ ۲۱:۳۴]

پاینده باشید. 🌼🌼🌼

@adabiyatjame11